

KOLOZSVÁRI PAPP LÁSZLÓ

Torzók

Ha már író az ember, éljen ebbéli képességeivel, megjeleníteni próbálván azt, ami még nincs, amiről csak sejtései lehetnek, s amelyről némi valószínűséggel megállapítható, hogy nem fog beválni. Ha politológiára vetemednék – nem is! Az írói megközelítés azonban kiséghet, a tapasztalatok szerint... Hiszen ma már tudható, hogy Orbán úr és pártja megnyerte a harmadik szabad parlamenti választásokat Magyarországon, reméljük, az utolsót ebben az évezredben. S ezzel máris alantabb kanyarodik az író, ha magyar, egy bugyorról, ugyan miért reméli – ezt remélni kell? –, hogy ez volt az utolsó szabad választás 2000-ig? Miért szorong? Miért nem tartja önfeledt alkotmányjogi svédturnának – edzi az elmét! –, hogy az állam elnöke mikor ad végre megbízást Orbán úrnak a kormányalakításra...!?

De tartsunk rendet! Hogy itt most mi lesz, amikor kormányt fog alakítani *az utolsó tisztességes erő*, azt legfeljebb az író tudja megsejteni (nosza, fogjunk mellé!, bátran és hamvasan!). Kezdjük el némely *torzók* leírását – nagyon sápadt kezdete ennek az, hogy vajh milyen megtermékenyítő permet fokozza fel az államelnök alkotmányos érzékét?; idős úr!, ahogyan Orbán úr jellemezte őt!, s ugyan honnan is venné azokat a pénzeszközöket, melyekkel a magyar köztársaság szegényebbé válik minden nappal, hogy nincs legitim kormánya, új!, mert régi, az van, legitim, de csak csak ügyvivő!, na szóval, mi fokozza fel az államelnök úr alkotmányjogi érzékenységét a kívánatosra...? Lám, lám, milyen torzóra bukkanunk! Épp mostanság olvashattuk (Valóság, 4-es szám), hogyan is lett ő elnöke Magyarországnak, s elmondhatjuk, hogy jó elnöke lett, híven szolgált... Példátlan, példátlan, kiáltánának fel némely tőlünk nyugatabbra élő és tevékenykedő polgári demokraták! Mit válaszolhatunk az ilyeneknek? Azt, hogy híven szolgálta a hazát, annak sokrétű érdekeit, ahogyan azt ő és természetesen a szakértői látták. Szakértői pedig nemcsak hogy lehetnek, de legyenek is, nem érthet mindenhez! Bizony.

Most is nyilván csak a hazát szolgálja, amikor, mint Orbán úr nyilatkozta, halogatja a megbízást a kormányalakításra, nem szabad kicsinyesnek lenni, a multinacionális vállalkozások igenis túl fogják élni ezeket a veszteségeket, a milliárdosokat!, ezekben csak a magyar kisvállalkozó fog belebukni, de ahol döntenek a tőkét, ott pattan a forgács, ugyebár, kicsire nem nézünk. Az pedig micsoda dilettáns ostobaság, hogy egy politikus vállalja csak tette következményeit, mit tud vállalni a tisztéből hamarosan leköszönő államelnök? Abból a nyugdíjból lehet ugyan himnuszt énekelni, de csak azt! Hogy a történelem egy örült ámokfutó sebességével ad válaszokat a kérdésekre a zónában – Bukaresttől Hegyeshalomig, Gdańsktól Koszovóig –, annak csak örövendeni lehet. Még a tiszteletre méltó, megfáradt nyugdíjasok is értesülhetnek (természeti elmúlásukat az események és a történelmi ítélet megelőzvéen) tetteik értékéről. Jól van ez így, azt hisszük, mondja az író, ha magyar.

A sebességről jut eszünkbe a nagy fejtörések árán kiagyalt írói modellféle, arról a világról, amiben élünk adatik. Hogy lápvilág, az nem is lehet vitás. Namármost, képzeljünk el egy olyan lényt, mely a lépéseihez, örömeihez, kényelméhez és szépségéhez alkalmazkodott (béla egy világ!, jelzem azoknak, akik figyelemmel kísérik jelen munkálkodásomat a Kortársban). A Fantasztikus Mocsárlakót! A lényt! A lényben is torzót! Nem én vagyok az, nem te, nem ő! Valahogy úgy együtt! Életviszonyai semmi más lényhez nem teszik hasonlatossá. Az életviszonyai maguk sem váltak hasonlatosakká semmilyen más viszonyokhoz, annál is kevésbé, mert viszonyoknak még csak-csak elmentek, de hogy életnek is!... Emez élet derivátumai kormányozták a lápot négy esztendőn át... Most, meglepetésemre, hatalmas nyereség ez történelmi időben, nem az ő torzómeztartó kormányzásukat kell tovább éltetnünk, mint a Fantasztikus Mocsárlakó Fantasztikus Fejét (FMFF)! Próbáljuk tán leírni: ingatag,

merülékeny vagy szíjas gyökerű lappvirágokhoz, lapikhoz, levelekhez kötötte ki magát; teste vékonyan terült szét a híg iszapon, megóva alámerüléstől; ahol súlya a sár alá húzta, ott csápon orrot, fület, szemet bocsátott ki magából, mint óriási vízcicsiga, s ezek a szervvégződésük ott lebegtek a lapp felszínén, mint könnyen kipukkaszkodó légbuborékok – azok is voltak, könnyen pukkadtak. Jómagam ilyennek láttam a posztoszocializmust, ha már testi lényként elképzelni kényszerültem – de kényszerített rá ő maga is.

A legérdekesebb életrajza e torzónak 1989 után következik be. Amikor is hirtelen szárazra vették! Hogy hát ott élt, volt lába, keze, füle, szeme, emberi lény volt, folytassa ott, ahol, a posztoszocialista erők közvetlen felmenői, néha ők maguk! – akik apjuk helyett voltak saját apjuk, anyjuk helyett saját anyjuk!, igazán nem kell megerőltetnie magát az embernek, hogy torzóra bukkanjon, ébredjen lépten-nyomon! –, néha ők maguk abbahagyatták magukkal az emberi létet, Fantasztikus Mocsárlakóvá fokozva le az emberek közösségét ebben a zónában. S akkor egyszer csak, zsupsz, ki a mocsárból a szárazföldre! Csodás események veszik ezzel kezdetüket! A lény nemhogy megdögölne, de hihetetlen alkalmazkodóképességről tesz tanúbizonyságot. Olyan, mint a kopolyás lény, mely másodpercek alatt, mielőtt megfulladna, tüdőt fejleszt ki magában... Igaz, a bokája tájkán. Uszonyaival pedig mit sem tudván kezdeni, lábat növeszt, igaz, a fején (a polipon látta!), így viszont jó magasra kerül a tüdő, feljebb, mint a fej, mely a láb között helyezkedik el, s a léte fenntartásának módzatain tűnődik. Hogy a fajfenntartást vissza kell fogni a létfenntartás javára, az mintegy az eseményekből, a Sorsból következik! (Ha valakinek az jutna eszébe, hogy a magyar népszaporulatra célok, az téved! Nem célok rá, hanem arról beszélek! Arról az évi egy magyar kisvárosnyi lakosról, akik nem tudnak megszületni, hogy a Fantasztikus Torzó, a Szárazföldi Vízilény életben maradjon.) A cél világos, és tautologikus, vagyis önmaga oka: a lét értelme maga a lét, addig nem keletkezhet semmi más a helyében, amíg ő (ez!) van. Lehetünk mi aztán erkölcs- vagy akármilyen bírók! A lény ki akarja tölteni lény ciklusát! Élteti magát tovább, mint örült torzót, mint játsszi zombit!, mint a világmindenség legdrágább paródiáját. Mésztől megkásásodott elmével, reszkető ajakkal, fölötte angolbajusz!, hirdeti magáról, hogy neki bizony nincsen alternatívája! Az író pedig, ha magyar, szorongva nézi, hiszen kamaszkora Afrika-könyveiben azt olvasta, hogy óvatosan kell megközelíteni a lelőtt oroszánt – az FMFF pedig sokkal ijesztőbb, mint a legfélelmetesebb oroszán! –; ha csak sebzett,félelmetesebb, mint a maga önfelédtségségében.

Most, hogy – úgy látszik – nyertünk négy évet, ennyivel tán lerövidül a Mocsári Szárnylabasfejű életrajza, azt kell latolgatnunk, mekkora erő és vadság van még benne. Talán nem is a Bűdös Fejétől tartunk, amitől az egész szaglik, hanem a lénytől magától! Hogyan? Szerkesztő úr...? Nem, még nem zavarodtam bele a költői képbe! Az első tapasztalás az Orbán úrék eljövetele után az, hogy mindenki szorong. Nem tőlük fél, hanem attól, hogy mit fognak itt művelni azok, akiknek semmi se drága, legkevésbé a haza, hogy lénylétük meghosszabbodjék. Buxindex-csesztetéstől, lakosság-bizonytalanságban-tartásig; hogy hát akkor kormányoznak már Orbán úrék, vagy nem kormányoznak?! Ugyan ki meri itt – rajtam kívül, egyelőre – föltételezni, a sajtóban, hogy semmi sem véletlen, hogy a lény kétségbeesetten küzd az időért! Mert mindig történhet valami, s ami ennél biztosabb, történetesítő valami!

S ettől kitöri az embert a frász!

Hogy mivé zuhanhat szét a haza, ha a (torzó) lakosság nem meri megadni a kellő bizalmat és támogatást Orbán úréknek – ennek is áll a zászló! –, az leírható ugyan írói eszközökkel, csakhogy semmi értelme. A sok száz milliárdos veszteség nem is az elszalasztott időpillanattól következik, hanem a második restaurációból – a Bourbonoknak is volt ilyenjük, róluk mondták, hogy semmit sem tanultak, és semmit sem felejtettek –, minek során még egyszer nem fogják elkövetni azt a hibát, hogy második kormányzati ciklusra hagyjanak akármit is, akár egy egérlyuk felosztását maguk közt, na de viccen kívül, földkiárusítást, gátmegépíttetést, a kipusztuló lakosságnak új erők betelepítésével való pótlását. Márpedig egy efféle, miért is ne mondjuk ki, egy minőségibb taxisblokádnak sikere esetén a hon annyira megbénulna a rémülettől – hiszen már most riadt egy kicsit, mi lesz itt, ha Orbán úrék meggyorsítják Fantasztikus Mocsárlakó létének végső és biztos szárazföldi hanyatlását –, hogy fület lába közé húzva, farkát derekára csavarva, piros masnit kötve a végére, túrné némán és ijedten, hogy örökre megfosszák létfeltételeitől, elígérjék jövőjét ükunokájában is némely jövőlátó posztropoliták. S

akkor – mint azt a régi írói világ kapcsán már leírtam – a magyar világ velünk érjen véget, vastagon behavazva, mint az etruszkoké, hogy ha lehet, az írásunk is feledésbe merüljön. Minek az Európa újrafelosztásában, hogy van itt egy foltnyi markáns kultúra, a magyar? S az létezne egy embercsoport által, néhány millió, mintegy tizenöt, annak öröme és önazonossága-képpen, nem akarván egy fél országnyi pszichológust eltartani azért, hogy tartsa a lelket az ország másik felében; s hazátlanul sem hajókázni, mint holmi bolygó hollandi!

Június 6-a van, és senki sem tud semmit!

Még csak sejteni sem lehet, merre mozdulnak el a dolgok. Ha az ember – újabb torzót akarván felskiccelni – felsorolja a mély láthatatlanban egymásnak feszülő erőket, ugyan mit ér vele? Hogy időt kell nyerni...? Naná! Hogy el lehessen tüntetni a kompromittáló dokumentumokat, s le lehessen nyúlni a nemzeti vagyonból azt, amit a szocilib kényelmesség és arrogancia a választások utánra hagyott...? Mikor kezdte el sejteni, hogy akár veszíthetnek is, kérdezi a riporter Kósánét, mire ő, a maga sajátosan értelmezett becsületességével – hiszen ugyanazzal mondja ki mindenről és mindenkiről, hogy szélsőjobboldali! – kijelenti, hogy még csak nem is sejtette, egészen az eredményhirdetésig. Micsoda torzói szemlélet! Beleszokni annyira a pártállami változtathatlanságba, hogy nyolc év kvázidemokrácia után elképzelni se tudja az ember lánya, hogy a hatalom nem hitbizomány, hogy a lakosság nem csupa hálatelt szemű tanult rabszolga, aki visítva követeli vissza nyakába az igát!

Mert – közben vidéken jártomban – egy kisvárosban azt hallom, hogy a lakosság-torzó életszínvonala húsz százalékkal csökkenvén, véneknek éhkopp, gyerekeknek kilátástalanság – Kaposváron húszezer bruttóért kezdhetik életpályájukat diplomások, a Tesco üzletházban, mint gondolák közt lötyögő árukihordó és -kirakó alkalmazottak –, nyüszítve kérdik egymástól, mi lesz most, hogy elment az ő nagy védelmezőjük, Gyula!

Minő torzók a Kósánék, akik a maguk jóhiszeműségével bocsátanak nyomort és kilátástalanságot arra az országra, amit egy előző hatalom részeként nyomorba és kilátástalanságba taszítottak, s el sem tudják képzelni a bukás pillanatáig a bukást. Ez pedig – megcsavart torzóképpen – valóban csaknem elmarad.

Torzóról szólván, nem csupán szörnyű negatív mozzanatokot akartam felsorakoztatni; de sehogyan sem lelem az átvezetést.

Talán ha elhagyjuk kis időre szeretett hazánkat?

Pedig hát... ugyanott vagyunk, vagy ugyanottabb! Immár szeme se rebben az újságolvasónak, ha azt olvassa, hogy etnikai tisztogatás! Itt, Európában. Egy velünk határos országban. És humorérzékkel – na, éppen azzal! – a legkevésbé sem követhető módon: öldösve a nőket és gyerekeket! A gyakorlatilag légmentesen lezárt zónában, Koszovóban! A férfiak hős harcosnak öltözve elhagyják otthonaikat, lövik az ellent, az pedig, válaszképpen, felkeresi a magukra hagyott hozzátartozókat, és lemészárolja őket. A dologról tud az a NATO, melybe mi befelé törekszünk (egyetlen mentsvárunk!), tud a Vöröskereszttől a sikerelnök Kofiig mindenki, hallott róla a világhatalom kéjszarvas elnöke, Clinton... Mire várnak? A kivézésre? Hogy hátha történik valami, amitől más irányt vesznek a dolgok? Kitér például a legitim háború, s akkor elmondhatják: ja, háború van, pardon, csak tessék, tessék! Volna itt nekünk is néhány honi fegyvergyártónk és -kereskedőnk!

Torzónak ez azért különösen jó, mivel merő véletlen, hogy többmillió kisbbségbe szorult magyarral nem mi vagyunk tehetetlenek valamely etnikai tisztogatás során! A minden képzelet meghaladóan magát alulmúló magyar újságírásnak pedig ugyan mi is lehetett az első kérdése Orbán úrhoz, amikor pártja megnyerte a választást? Hogy tizenötmillió magyar miniszterelnökének fogja érezni magát vagy sem?... Mert ha van olyan gyengus politikus, hogy ne tudja kikerülni ezt a hitvány – magyarnak magyar által felállított – csapdát, tüstént ül rajta a Kósáné és elvbarátai kedvenc szava, a szélsőjobboldali. Ezt aztán elcsacsogni, elműfogsorcsattogtatni ötven újságban, ötezerszer, megíratni Augsburger Rundschautil New York Timesig mindenkivel és mindenhol, van-é ennél kéjesebb érzülettorzó a torz lélekben és szemléletben?

Ma még, s alkalmasint még akkor is, amikor ezek a sorok napvilágot látnak, alig-alig látni valamiféle átigazítását a nyelveknek. Belemozdulás, tendencijelző azért csak-csak van! De alig-alig érezni! A csatornákat (hír- és szenny-) még miniszterovics Bálint uralja, hogy hát minő provokáció a létező Nemzeti igazgatója fölél kinevezett másik igazgató fölötti kétség... Igaz is, szerkesztő úr! Tetszik

tudni, mire buknak a kaposvári hölgyek: a Pokorni-kék ingre! S hogy Deutschnak is olyan van! Ezt ők mind megfigyelték, s nem kértek meg, hogy közvétegyem, de elfecsegték!... Egy kicsit mintha torz volna az erkölcs! A jövőt jó posztpolpotian bebetonozni óhajtó Magyar Bálint-i? Más csatornákon (hír- és szenny-) pedig magukat egypárszor már áttorzított Kéri Lászlók és Lengyel Lászlók magyarázzák, hogy ők hogyan is értették. Még mindig ők. Még mindig várás van! (Mint a *Tanúban úszás* – hátha összejön belőle a megúszás!) Ki tudja, mit lehet még elégetni a kompromittáló dokumentumok és megkötni a lenyúlós privatizációs szerződések közül!

Vissza a NATO-hoz? Micsoda torzó, hogy bejutásunk az egyetlen kvázi-biztonsági zónában egyszersmind állóhely a jó kiadós vérengzések potyajegyes megtekintéséhez. Odalent, az arénában! Hogy úgy tetszik, sikerült jó multikultisan elfuserálni – itt szeretnénk gratulálni hozzá Cs. Gyimesi Évának, ha értesül róla, adja át szerencsekívánataimat elvbarátainak –, hogy sikerült másodszor is végképpen elveszteni a kolozsvári Bolyai Egyetem ügyét! Na, ez végre egy vidámabb torzó! A román parlamentbe többek között Pruteanu politikus kelt ki a magyar oktatási követelések ellen – került egy szintre a Bolyai erdélyi magyar ellenzőivel –, s ez ott megy át fárszba (frászba is!, szerkesztő úr), hogy Pruteanu román parlamenti képviselőt azzal lehet kitémadni, hogy a ceaușescu időkben *savanyúságot és visszapillantó tükröt* lopott szomszédaitól. Vannak azért nemzeti sajátosságok! De még nem etnikaitisztogatnak Erdélyben, amit a NATO-állóhelyről, biztonságból nézhetünk végig – tehetetlenül. Benne van a kelet-európai torzások történelmi paklijában.

Úgy van, szerkesztő úr! Nem koagulál! Sem a kor ezekben a hetekben, sem az ország, sem ez a cikk! Lehet, hogy akkor épp így jó? Ha igen, nem az én érdemem, ellenkezőjére pedig a mentségem csak annyi, hogy ebben a hőségben, ami június elején ránk szakadt a hosszú tavasz után, már-már az agy is olvad az ember fejében, nemhogy a gondolat. Pedig volt kiválasztott és ragozandó ige, elképzelt passzusok és pihenők a szövegben, csak mint rendesen... Pedig sírni-nevetni való torzókat is termel a kor – tágabb időszakban. Fennállásának negyvenötödik évfordulóját ünnepelte májusban a Temesvári Állami Magyar Színház, s amint ott álltam a Lloyd-soron, a szemerkélő esőben, s azon tűnődtem, hogy a villamos kirekesztésével Közép-Európa egyik leghíresebb teréről voltaképpen halálra ítélték a teret, valamit már megint megszüntettek a jövevények, nem értvén és érezvén, hogy a múlt században az ilyen Lloyd-sorok azért emelkedtek szerves egésszé, mert funkcionális volt minden elemük, s bármelyiket veszik ki belőle, az egész csuklik össze. Nem lehet hát sétálóutcává és térré tenni az utcát és teret, kivéve belőle az átvezető villamost. Nem véletlenül gurul végig a villamos szinte gyalogostempóban megannyi nyugati nagyváros sétálóutcáján, Graztól Prágáig és Amszterdami... S mielőtt még színházi tűnődéseimet megosztanám az olvasóval, Temesvárról s a világhírű Lloyd-sorról még annyit, hogy a villamosforgalom megszüntetése előtt készült el az aluljáró, ami így teljesen fölösleges, le is van zárva. Viszont mégsem múlt el nyomtalanul, hiszen a Színház hatalmas tömbje cölöpökre épült volt a mocsaras lapályon, s amint ezeket a cölöpöket elszigetelték a Bega vizétől az aluljáró föld alatti betonkockájával, süllyedni kezdett az egész Ház, s több betont kellett alápumpálni, mintha újat építettek volna. (De ne járjon a szám, mert a végén még újat építenek ahelyett, hogy csak a villamost vezetnék vissza a Lloyd-sorra, ami addig is olyan, mint temetői főtér, két sírkő, a Színház és a Katedrális a két végében, a néma tartomány...)

Hát amint ott nem fakó lovamon léptetek, hirtelen belém hasít (az esős idő csúza mellé!), hogy Temesvár elhagyása és a mostani odalátogatásom közt letelt az életem (nagy számú ellenségem nem kis öröme, s nem önmotogatósból írom ezt itt le!). De hogy mégiscsak közérdekűbb tárgyra térjek, előregedő stílusú színházat hagytam ott, s mivel a Duna Bölcsének és a Haza Hősének országglása nem kedvezett túlzottan a magyar színházművészetnek, színháziélmény-reményeim mérsékeltek voltak mondhatók. Hiába intett öreg barátom, Kocka György dramaturg! Az igazán nagy sírni-szeretni való torzó pedig csak most jön: nemhogy jó, de irigylésre méltón kiváló temesvári magyar színházat láttam!... Öreg kollégákkal, akik fölött szintén múlt az idő, mint Makra Lajos, Szabó Károly, vagy aki fölött múlt, de akin nem fogott, Ferenczy Annamária... Na és az örök színészszörtőlődés, ami Musset *Lorenzacció*ját Lorenzacskónak kereszteli át, merthogy a sok próbától már tele van vele a zacskójuk (miért ne örökítenénk meg Thália eme fintorát, szerkesztő úr?). Hogy aztán Kocka Gyuri elmondja erről az ünnepinek szánt, kivételesen jó előadásról – Budapesten még lábnyomába sem tudna lépni

egyetlen színház sem –, hogy a tizennégy hónapon át próbált produkciónak a bemutató előadása egyben az utolsó előadása. És miért?, kérdem, a fanyar poénhoz igazítva már előre az arcomat. Azért, tudom meg, mert minden előadás négyemillió lejbe kerül – zenekar, statiszták –, annyit pedig a színház nem tud előteremteni, hiába nagy menedzser a fiatal igazgató, Demeter András... Az előadás különben is százmilliókba került. Lejben, de akkor is... Igen, ott, ahol magyar publikum még van, de színházba alig-alig jár, s korunkban legkevésbé az épp neki élesben szóló *Lorenzaccióra* nem. Jár azért, de ahhoz mondjuk *A dzsungel könyvének* csapnivalóan silány musical-feldolgozását kell játszani, amúgy fenségesen, de ez már a mozogni artistaszinten, pantomimezni minden szinten, színpadképzet magas szinten megalkotni képes együttes érdeme.

Micsoda torzó! Az erdélyi magyar színjátszás (ez ugyan bánsági) hatalmas hekatombája... A képet újfent csak a *Lorenzaccio* sugallja, melynek adott pillanatában a meggyilkolandó herceg ágyába hordja hőszünk az áldozati lányokat – nem meztelenek, de testre simuló trikóban teljesen olyanok –, és hordja csak, hordja, hóna alatt cipelve, földön húzva a tehetetlen testeket, s dobálja őket egymásra, máglyát hányva össze belőlük a selyemben fetregő-fekvő fölé, hegyet, hekatombát... Szörnyű torzót! Ahogyan a tehetetlen kor hordja csak egyre áldozatait a kelet-európai embermáglyára Temesvártól Koszovón át ki tudja, meddig, nem merek játékból sem leírni egy földrajzi nevet, nehogy megigézzem...

Ez az előadás nem látható – legfeljebb felvételről. Budapesten színháztörténeti eseményt csiholna belőle a minden képzeletet felülmúlva lealjasodott magyar sajtó. Negyvenhárom perces monológ, öregem!, szörnyülködnek a volt kollégáim, s tényleg belefáradtak, s már eszükbe sem jut, hogy ha méltán volna tizennégy hónapnyi munkájuk nagy siker, elfelejtenék azt, hogy Lorenzacskó, nem állnának valahogy velem egy testben a villamosforgalmától megfosztott, kriptaian üres Lloyd-soron, este hétkor, amikor ott még alig egypár évtizede akkor kezdődött csak igazán az élet... Pedig benézek a nem kevésbé nevezetes Lloydba is, a szerte Kelet-Európában ismert vendéglőbe, s gyorsan kifordulok, hiszen senki, egy árva lélek sincs odabent, a tükrös oszlopok közt, a kikeményített abroszokkal megterített asztaloknál... Vajon jól láttam, kétségbeesés volt annak a pincérnek a mozdulatában, aki felém indult – végre egy vendég! –, előle menekültem ki, hiszen csak árnyékokat reméltem megpillantani a bokszokban, Fábrián Ferencet, Szabó Lajost, Vértes Jocót, Kakassy Ágneszt, Kőfalvy Istvánt és a náluk öregebbeket, az alapítókat... Nem biztos, hogy megértették – nem az árnyak, az élők –, hogy miért gyúrom kétségbeesetten a szót, hogy: közönséget!, amíg a globalizáció inváziója közepette még lehet, közönséget! Annyi erővel, amennyi a Színház néhány előadásában koagulált – nem úgy, mint ez a cikk –, újjáteremthető a törzsközönség, tud valamit a színház, amit nem tud a Temesváron is látható több mint húsz tévécsatorna. A színház, az más, hát még ha az ember elmondhatja róla: az enyém!

(Budapest, 1998. június 1., 6–7.)